Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

Alp(LL)2164

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2002 m. sausio 19 d. Nr. 13 (3)

Saturday supplement January 19, 2002 No. 13 (3)

Lietuviškas lašas kitataučių vandenyne

Į Šiaurės Amerikos žemyną lietuviai kojų įkėlė dar gerokai prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Daugiausia dėl tos pačios priežasties, kaip ir vėlesniais laikais: ieškant laisvesnio, geresnio gyvenimo, norint padėti savo artimiesiems, likusiems tėvynėje, o kartais — tiesiog nuotykių ieškant tolimuose kraštuose.

Anuomet į JAV atvykę lietuviai nuo vėlesniųjų imigrantų skyrėsi ir savo išsilavinimu, ir savo tautinės tapatybės supratimu, nes Lietuva, tvirtai uždaryta Maskvos imperijos narve, kaip valstybė buvo nustojusi egzistuoti. Rusijos tikslas buvo ilgainiui Lietuvos vardą ištrinti iš Europos žemėlapio, o teritoriją pavadinti tik Rusijos provincijos dalimi. Tad tikrai reikia stebėtis, kad mūsų tautiečiai, atsidūrę taip toli nuo gimtojo krašto, save suvokė ne lenkais, rusais ar kuriais kitais, bet lietuviais.

Išmokę vietinę anglų kalbą, įsigiję mokslo, patirties ir darbo specialybę, lietuviai įgriuvo į tautų „suvirinimo katilą", kuriuo nuo senų laikų garsėjo Amerika. Daug jų ilgainiui save prarado ir liko tik eiliniais šio didžiulio krašto gyventojais, besirūpinančiais tik šeima, savaisiais reikalais. Bet nemaža dalis visgi glaudėsi prie savųjų, jautė gimtosios šalies ilgesį ir jį stengėsi

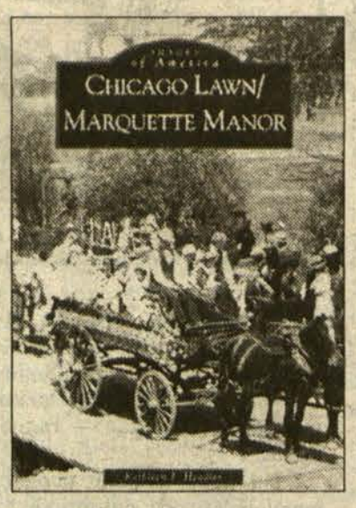

malšinti, kalbėdami, dainuodami, melsdamiesi, skaitydami ir rašydami lietuviškai.

Tai jie sukūrė lietuviškas parapijas, apie kurias ilgą laiką sukosi visas lietuviškas gyvenimas: kultūrinė, religinė, tautinė veikla. Nors lietuviai ir liko tautinė mažuma, tik mažas lašas svetimame vandenyne, tačiau tas lašas buvo savitas — lietuviškas. Jis skyrėsi nuo visų kitų ir mokėjo tuo skirtumu didžiuotis.

Ilgainiui lietuvių imigrantų branduolys, pradžioje daugiausia susikoncentravęs rytinėse Amerikos valstijose, ypač Pennsylvanijoje, pradėjo trupėti. Atplaukę į šį kraštą laivais per New Yorko uostą, nemokėdami anglų kalbos, sunkiai susigaudydami visai kitokioje aplinkoje, emigrantai iš Lietuvos (kaip ir daugelio kitų šalių) darbų ieškojo ten, kur jie buvo lengviausiai randami — akmens anglių kasyklose, geležies liejyklose, prie statybų ir pan. Tie darbai buvo sunkūs, su mažu atlyginimu, todėl ilgą laiką nebuvo galimybių pasidairyti lengvesnio gyvenimo.

Tik daug vėliau drąsesnieji, veržlesnieji ryžosi sužinoti, kas slypi už tolimų horizontų. Atradę pragyvenimo šaltinius Čikagos skerdyklose, Wisconsin ar Michigan valstijų (kurios savo gamta iš dalies priminė paliktąją tėvynę) ukiuose, geležies pramonėje ir kitur, davė žinią pasilikusiems savo tautiečiams, kad pasektų jų pėdomis.

Šiandien, be abejo, nėra nei vienos valstijos, nei vienos vietovės, kurioje nerastume lietuvių pėdsakų — jeigu ne gyvųjų, tai bent vietinėse kapinėse ant jau baigiančių sutrupėti paminklų iškaltą (galbūt netiksliai parašytą) lietuvišką pavardę. Pasirausę didesnių miestų archyvuose, įvairių vietovių istorijos knygose, atrastume, kiek daug lietuviai yra prisidėję prie jų kūrimosi, augimo, gerovės. Kiekvienoje gyvenimo srityje — tiek civilinėje, tiek karinėje — rasime lietuviškų pavardžių. Vienos įrašytos ryškesnėmis, stambesnėmis raidėmis, kitos ne taip žymios, bet visgi parodo, kad lietuviai yra atidavę savo duoklę kraštui, kuris juos priglaudė ir globojo.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11-ąją Amerikoje jau yra apsilankę nemažai lietuvių, įvairių sričių mokslininkų, ieškančių medžiagos archyvuose savo moksliniams darbams. Daugiausia jie ribojasi lietuviškaisiais archyvais, sukauptais lietuviškuose centruose arba kai kuriuose JAV universitetuose bei mokslo įstaigose. Kol kas dar, bene, niekas išsamiau netyrinėjo amerikietiškų šaltinių, ieškodamas juose tų senųjų imigrantų iš Lietuvos pėdsakų, be kurių šios daugiatautės, daugiarasės šalies gyvenimo margasis kilimas nebūtų toks ryškus ir įvairus.

Praėjusių metų pabaigoje buvo Čikagoje išleista kukli, bet labai įdomi bei svari, knyga apie vieną nelabai seną ir nelabai didelę Čikagos miesto dalį, mums geriausiai žinomą Marquette Parko vardu. Knyga pavadinta *Chicago Lawn/ Marquette Manor*. Tai „Images of America" serijinis leidinys, paruoštas Kathleen J. Headley, išleistas „Arcadia" leidyklos 2001 m.

Ši apylinkė pradėjo kurtis jau 1900 metų pradžioje (ir dar šiek tiek anksčiau) Čikagos pietinėje dalyje, vėliau apjungusi dvi nedideles apylinkes: Chicago Lawn ir Marquette Manor, bet stipriausiai įsipilietinusi Marquette Park vardu, nuo didelio parko, apimančio 323 akrų žemės plotą, esantį tarp California gatvės — rytuose, St. Louis — vakaruose, 71-osios — pietuose ir 67 gatvės — šiaurėje.

Apylinkės „tėvu" reikia laikyti John F. Eberhart, anuomet buvusį apskrities mokyklų direktoriumi, kuris, 1800-aisiais važinėdamas po plačias ir daugiausia dar tuščias Čikagos pietvakarių prerijas, susižavėjo šiomis apylinkėmis.

Į Illinois valstiją Eberhart atvyko iš Pennsylvania valstijos 1855 m. Tuomet jis buvo 25 metų amžiaus, bet jau pasižymėjęs pedagogine veikla. Praėjus maždaug ketveriems metams, išrinktas Cook apskrities mokyklų viršininku. Tuo metu apskrityje dirbo 198 mokytojų ir naujasis viršininkas, pasikinkęs savo arklį į dviratį vežimą, bent kartą per metus kiekvieną mokyklą ir mokytoją aplankydavo. Gerai susipažinus su apylinkėmis, jam kilo mintis, kad vieta labai tinkama gyventojų plėtrai. Kai jo kadencija su švietimo įstaigomis pasibaigė, prof. Eberhart nusprendė pamėginti nekilnojamojo turto pardavėjo verslą. 1871 m. pats nusipirko nemažą plotą žemės tarp 63, 67, Kedzie ir Central Park gatvių ir pradėjo vykdyti savo projektą.

Jo tikslas buvo sukurti apylinkę su geru susisiekimu ir visais patogumais, patenkinančiais gyventojų materialines bei dvasines reikmes. Ir, reikia pripažinti, John Frederick Eberhart savo užsibrėžtą tikslą vykdė planingai su entuziazmu, uždegusiu ir kitus įvairių sričių žinovus jungtis į šį kuriamąjį darbą.

1905 metais Čikagos diecezijos arkivyskupas James Quigley pakvietė apylinkėje kurtis vienuolius augustinus, kad butų pasirūpinta vietinių katalikų sielovada. Jiems paskirti penki akrai žemės prie 63-čios gatvės, tarp Oakley ir Claremont. Čia buvo pastatytas vienuolynas, koplyčia ir kolegija berniukams (vėliau šios patalpose ilgus metus auguštinai vadovavo St. Rita berniukų gimnazijai).

Dar daugiau apylinkės augimui pasitarnavo seselės kazimierietės su jų kongregacijos įsteigėja Motina Marija Kaupaitė. Jos į Čikagą taip pat atvyko arkivysk. Quigley kvietimu ir su kun. Antano Staniukyno talka. Seselės įsigijo nuosavybę prie 67 gatvės, tarp Rockwell ir Washtenaw. Ten netrukus išdygo jų motiniškasis namas, kuriame daug metų veikė Šv. Kazimiero akademija mergaitėms (beje, ją lankė daug lietuvaičių, su tėvais į šį kraštą atvykusių iš pabėgėlių stovyklų Vokietijoje po Antrojo pasaulinio karo pabaigos). Vėliau seselės įkūrė Šv. Kryžiaus ligoninę, pastatė Maria gimnaziją mergaitėms ir pasižymėjo pedagogine bei karitatyvine veikla.

Lietuvaičių seselių įsikūrimas Marquette Parko apylinkėje paskatino ir lietuvių kilmės gyventojus čia gausiai apsigyventi.

Nukelta į 2 psl.

Marquette Parko apylinkės vaizdas (iš lėktuvo) 1950-ojo dešimtmečio pabaigoje. Matyti Šv. Kazimiero vienuolynas, Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčia, Šv. Kryžiaus ligoninė ir kiti pastatai. Tai liudija, kiek iš esmės lietuviai prisidėję prie šios apylinkės augimo ir klestėjimo.

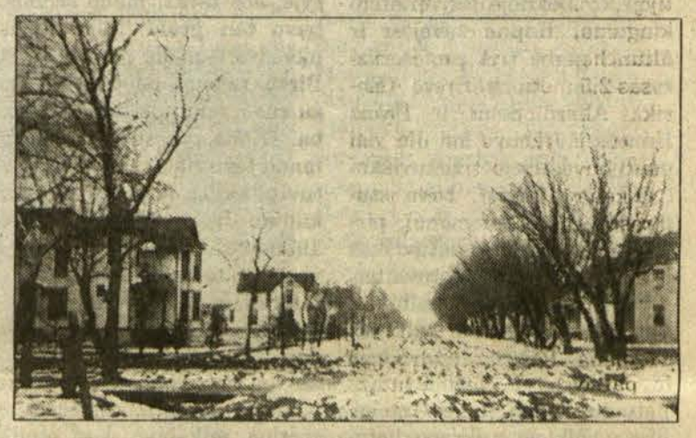

Marquette Parko apylinkė 1910 m., žiūrint iš Homan Ave į rytus 64-aja gatve.

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus savo duris atidarė 1966 m. prie 65 ir Pulaski gatvių. Priekyje — muziejaus įkūrėjas Stanley Balzekas, Jr.

Motina Marija Kaupaitė (sėdi viduryje) su seselėmis kazimierietėmis Čikagoje 1922 m.

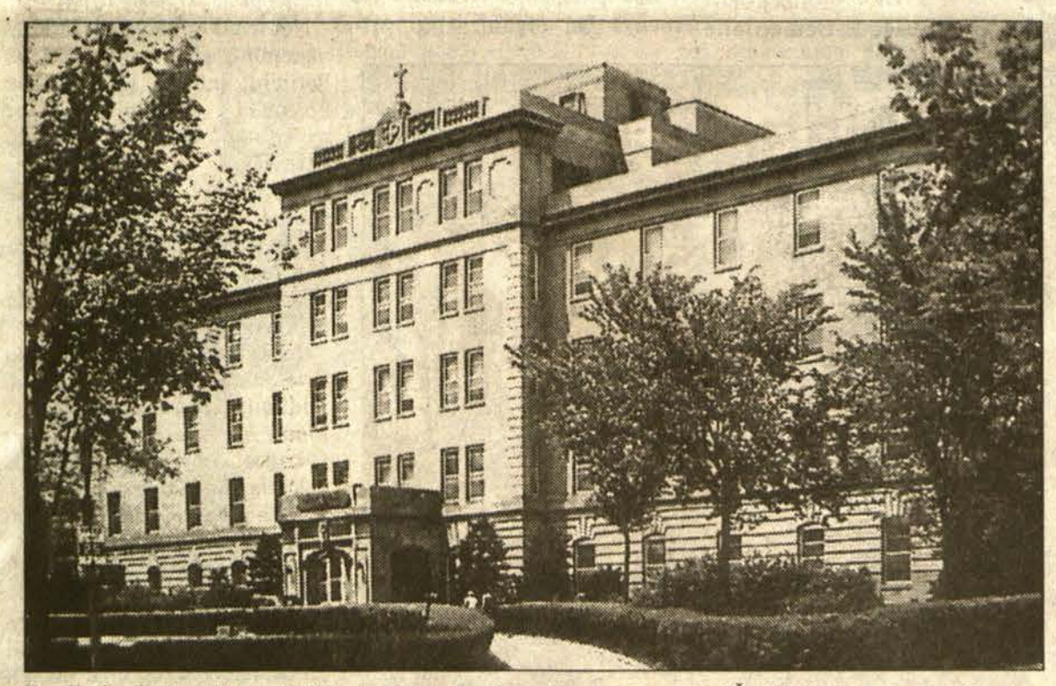

Seselių kazimieriečių motiniškasis namas, kuriame ilgus metus veikė Šv. Kazimiero akademija mergaitėms. Visos nuotraukos iš knygos *Chicago Lawn/Marquette Manor*.

1939 m. švenčiant Vasario Šešioliktosios šventę, programą atlieka Vytauto Beliajaus tautinių šokių grupė.

Prof. dr. Alfred E. Senn (viduryje) 1999 m. balandžio mėn. Vytauto Didžiojo universitete Kaune, kai jam buvo suteiktas Istorijos mokslų Garbės doktoratas. Dešinėje Vytauto Didžiojo un-to rektorius Vytautas Kaminskas, kairėje — prorektorius Egidijus Aleksandravičius.

Lietuvą pamilęs — jai padeda

Pasikalbėjimas su prof. dr. Alfred E. Senn

Nepriklausomoje Lietuvoje Vytauto Didžiojo universiteto studentai Kaune žavėjosi ir didžiai gerbė tris profesorius šveicarus: Juozą Eretą (Ehret), Alfred Senn ir Franz Brenderį. Ir buvo ko! Jie visi puikiai kalbėjo lietuviškai („geriau už mus", buvo studentų bendra nuomonė), pirmieji du sukūrė lietuviškas šeimas — vedė lietuvaites. Prof. dr. A. Senn — kalbininkas, germanistas ir baltistas — daug pasėjo lietuviškoje dirvoje: tobulai mokėdamas lietuvių kalbą, savo mokslinėje veikloje nukrypo lietuvių kalbotyron, domėjosi tautosakos bei literatūros dalykais. Jo papildyta lietuviškoji medžiaga daugelyje etimologinių žodynų. Su kitais profesoriais paruošė daug tomų lietuvių kalbos žodynų. Būdamas JAV-ose, dėstė lietuvių kalbą.

Jo sūnus, prof. dr. Alfred Ezrich Senn, Šveicarijos ir JAV-ų pilietis, dabar Wisconsin universiteto „Professor Emeritus" Madison, WI, seka savo garbingo tėvo pėdomis. Teko jį pažinti, kai užeidavo į Balzeko Lietuvių kultūros muziejų aplankyti savo kolegą dr. Dovydą Fainhauzą, irgi istoriką. Jo plati, užkrečiančiai geraširdiška šypsena nušviesdavo visą muziejų ir tarytum saulės spindulių lašais nuvarvėdavo širdin visai mielai dienai! Prof. dr. A. E. Senn su žmona Laronne neseniai grįžo iš Lietuvos, kur jis Vytauto Didžiojo universitete Kaune keletą mėnesių dėstė Tarptautinę diplomatiją. Bet leiskime prabilti jo paties lūpomis.

— Daktare, malonėkite prisistatyti *Draugo* skaitytojams.

— Nu, ką. Esu pensininkas, buvęs Wisconsin universiteto istorijos profesorius. Gimęs Amerikoje, užbaigiau Pennsylvania universitetą (Filadelfijoje) ir doktoratą dariau Columbia universitete (New York) su Rytų Europos istorija, kaip specialybe. Tuo laiku nesurastumėte darbo, jeigu galėtumėte tik lietuvių istoriją dėstyti; reikėjo pirma dėstyti rusų istoriją. Dėsčiau trejus metus Rutgers univ. (Newark), o nuo 1961 iki 1998 m. profesoriavau Wisconsin universitete, Madison.

— Jūsų mama buvo lietuvaitė, ar ne? Ar iš jos išmokote lietuviškai kalbėti ir ką daugiau paveldėjote iš abiejų tėvų?

— Mano motina — Marija Vedlugaitė, gimė Raudondvaryje. Jos tėvas, mano senelis, buvo ten grafo Tiškevičiaus ūkvedys (senelis pats buvo iš Biržų rajono). Motina išaugo su rusų, lenkų ir lietuvių kalba. Kada ji susipažino su mano tėvu (iš Šveicarijos), lietuvių kalba buvo jų bendra kalba. Jie emigravo į JAV 1930-1931 m., bet vis tarp savęs ir po to kalbėjo lietuviškai. Su vaikais jie irgi kalbėjo lietuviškai, bet mes vis atsiliepdavom angliškai. Kai aš užaugau, tėvas reikalavo, kad aš vokiečių kalbą studijuočiau, o motina reikalavo, kad studijuočiau rusų kalbą. Abu sutiko, kad dar lenkų kalbą pridėčiau. Gaila, man niekada neteko studijuoti lietuvių kalbos — sėdėjau dvi savaites pas Antaną Salį ir jis vis aiškino skirtumą tarp „aukštas vyras" ir „antras aukštas". Negrįžau, bet ir tada nežinojau, kad vėliau taip daug tą kalbą vartosiu.

— Gimęs, augęs ir mokslus baigęs JAV-se, kas paskatino susidomėti Lietuva, jon nuvykti ir kada išvydote ją pirmą kartą?

— Kai studijavau Columbia universitete ir man reikėjo išsirinkti tyrinėjimo temą, vienas profesorius (emigrantas iš Čekoslovakijos), kuris žinojo mano kilmę, siūlė studijuoti Lietuvos istoriją. Nors mano profesoriai patys apie Lietuvą daug nežinojo, tai, aišku, gavau daug žinių iš kitur. Man daugiausia padėjo, kad Pennsylvanija universitetas jau turėjo Jurgio Saulio archyvą ir biblioteką. Galėjau kalbėti su tėvu, su Vincu Krėve-Mickevičium (kuris buvo mano rusų kalbos mokytojas), susirašinėjau su Steponu Kairiu, Pijum Grigaičiu ir pagaliau galėjau rimtai diskutuoti apie išeiviją su Mykolu Biržiška, Zenonu Ivinskiu, Vaclovu Sidzikausku, Mykolu Krupavičiumi, B. K. Balučiu ir kitais. Visi man padėjo. Ir *Draugas* tarpininkavo, kai norėjau susipažinti su Pranu Lubinu per olimpiadą Los Angeles 1984 m.

— Esate parašęs knygų, kokiom temom ir ar jos susietos su politika?

— Trys mano knygos buvo išverstos į lietuvių kalbą: *Lietuvos valstybės atkūrimas* (mano disertacija), *Bundanti Lietuva* ir *Gorbačiovo nesėkmė Lietuvoje*. Mano veikalai Vilniaus klausimu, Basanavičiaus ir Čiurlionio, nėra taip gerai žinomi lietuviams. Parašiau keturias knygas apie rusų-šveicarų santykius ir, žinoma, vieną knygą apie olimpinių žaidimų istoriją. Gal dar pridėsiu — Lietuvos Kultūros ministerija nutarė remti naują spausdinimą mano *Bundanti Lietuva*, bet angliškai, Frankfurto knygų mugei 2002 m.

— Kiek kartų lankėtės Lietuvoje ir kokiais tikslais? Jūs esate Madison-Vilniaus „Sister Cities" narys, ar dalyvavote Sostinės dienų renginiuose Vilniuje?

— Kiek kartų buvau Lietuvoje? Neskaičiavau. Pirmą kartą ten buvau 1960 m. Buvo be galo įdomu, nors galėjau pabūti tik 3-4 dienas, bet mano gidas buvo mano tėvo buvęs kolega Juozas Balčikonis. Buvau tarp pirmųjų, taip sakant, ten „turistų" ir kai kurie lietuviai klausinėjo: „Kur Jūsų delegacija?"

Antrą kartą buvau Lietuvoje 1970 m. Ir tada keliom dienom. Važiavau su žmona į Tarptautinę istorikų konferenciją Maskvoje. Po to dėl įvairių priežasčių (ir sveikatos), bet 1995 m. Vytauto Didžiojo universitetas Kaune pakvietė mane dėstyti. Kai išėjau į pensiją, galėjau dažniau dėstyti Kaune.

— Dalyvavote sostinės dienų renginiuose Vilniuje? Kokios nuotaikos Lietuvoje po rugsėjo 11-sios tragedijos JAV-se?

— Ne kartą girdėjau, kaip lietuviai bijojo, kad kas nors nepradėtų bombarduoti Vilniaus arba Kauno. Nuomonės apie Ameriką Lietuvoje gali būti labai prieštaraujančios. Žinoma, daug kas nori ir važiuoti, dar pyksta, kad gali negrįžau dėl įvairių priežasčių (ir sveikatos), bet 1995 m. Vytauto Didžiojo universitetas Kaune pakvietė mane dėstyti. Kai išėjau į pensiją, galėjau dažniau dėstyti Kaune.

— Dalyvavote sostinės dienų renginiuose Vilniuje? Kokios nuotaikos Lietuvoje po rugsėjo 11-sios tragedijos JAV-se?

— Ne kartą girdėjau, kaip lietuviai bijojo, kad kas nors nepradėtų bombarduoti Vilniaus arba Kauno. Nuomonės apie Ameriką Lietuvoje gali būti labai prieštaraujančios. Žinoma, daug kas nori ir važiuoti, dar pyksta, kad gali būti sudėtinga gauti vizą (nekalbant apie „žalią" kortelę). Daugumas, man rodos, simpatizuoja Amerikai, bet kai kurie žmonės, kalbėdami su manimi, laisvai ir aštriai kritikuoja JAV ir JAV-ų įtaką Lietuvoje, rodos, visai negalvodami apie mano reakciją. Bet, noriu pabrėžti, jaučiuos labai gerai Lietuvoje!

— Su lietuviška pagarba Jums, dėkoju už malonų pokalbį ir sėkmės Jūsų tolimesniuose geruose darbuose! Ačiū!

Kalbėjosi —
Stasė E. Semėnienė

Vainikais išpuoštoje salėje

Kai renginys po renginio užgula kurį savaitgalį, po to nieko nesinori daryti, gal tik dairytis, atsisėdus kur nors pakrantėje. Juolab, kai tie renginiai yra tapę istorinės svarbos puotom, su valgiais ir kalifornietiško Merlot buteliais ant stalų, su meninėm programom... Šeštadienį ir sekmadienį. Reikia šventos ištvermės.

Ir štai, po pirmo renginio tave pasigavęs veikliausias organizatorius, visada kažkur skubantis, verste išprašo kaip nors raštu įamžinti praėjusio įvykio eigą. O tai, mieli skaitytojai, nėra jau toks lengvas dalykas, jei nebuvai tam iš anksto pasiruošęs. Mano atmintis prakiurusio radiatoriaus verta. O juk reportaže reikia sąžiningai suminėti prie mikrofono pasirodžiusių iškalbingų žmonių pavardes, maždaug tiksliai nurodyti jų pačias reikšmingiausias mintis, neužmirštant retai pasitaikančio sąmojo. Tokiam rašymui būtinas ne tik entuziazmas, bet ir ypatingas dėmesys. Ar jūs to nežinote, garbusis organizatoriau: rašeivą dera užangažuoti ne po visko, bet prieš. Todėl ir rašau šią lyg ir paiką įžangą.

Ramybės labui pasakysiu: antra istorinė puota įvyko sausio 6 d. sekmadienį — L. A. pensininkų klubas sutiko 2002-uosius metus. Salė sausakimša. Nuo pat pradžios iki pabaigos (4 valandas) su savo kerinčiai linksma energija dalyvavo ir filmų žvaigždė Rūta Lee. Man patiko, kai ji aštuonmetei šokėjai Kristinai Vyštartaitei, meistriškai pašokusiai du lanksčius numerius, pasakė: „Miela, turėtum būčiuoti šios scenos grindis, kaip savo sėkmės pradžią". Atseit, ir Rūtos Lee karjera prasidėjo kaip tik čia.

Taigi ant tų viltingų L. A. Šv. Kazimiero parapijos salės grindų šeštadienį, sausio 5 d., kažkaip neįprastu laiku, 2 val. po pietų, prasidėjo JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos Devynioliktoji premijų įteikimo šventė. Apdovanoti laureatai: Ema Dovydaitienė — teatras, Ignas Medziukas — žurnalistika, Viktoras Ralys — muzika, Jadvyga Paukštienė — dailė, Irena Smieliauskienė — tautiniai šokiai ir Anatolijus Šlutas — radijo laidos.

LB Kultūros tarybos Muzikos premijos laureatas Viktoras Ralys su savo seseria Birute Wilfert.

Rašytojų draugijos laureatei Alei Rūtai premiją įteikia poetas Bernardas Brazdžionis. Premijos mecenatas — Lietuvių fondas.

Į šią apdovanojimo popietę negalėjo atvykti dailininkė J. Paukštienė ir „Grandies" šokių grupės vadovė I. Smieliauskienė. Bet jų puoselėjamų menų mitologinės mūzos dalyvavo scenoje: mat, kun. Stanislovas Anužis savo prasmingoje Invokacijoje jas visas paeiliui kuo dailiausiai išvardijo. Tarp kitko, skoningas salės išpuošimas, prie kurio gerokai pasidarbavo naujosios bangos bičiulija „Kiti", dar buvo likęs nuo Naujųjų metų sutikimo. Premijų šventei stebėtinai tiko gražūs aplinkui ant sienų pakabinti. eglini vainikai ir per vidurį nuo lubų kabantis iš šakų ir spalvingų rutuliukų sukonstruotas sietynas. Išradingumas irgi yra menas.

Laureatai, maršui skambant ir publikai plojant, pro priekines duris šlovingai įparadavo į salę ir į sceną, pirmoji Alė Rūta-Arbienė, kuriai Lietuvių rašytojų draugija paskyrė 2001 metų premiją už romaną *Vargingos tėvynės vaikai*.

Staigmena — net keturi laureatai gyvena nevargingoje Los Angeles apskrityje (ginkdie, neironizuoju). Kiti — Čikagoje. O šaunioji gerų darbų ugdytoja, JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė atskrido iš Čikagos ne vien su pakiliais sveikinimais, bet ir su premijų čekiais. Vienas ankstyvesnių metų laureatas šypsodamas prikišo: „Tada man įteikė tik garbės lentą, o dabar jie gauna pinigus". Man (Pr. V.) regis, lietuvių dailininko sukurta skulptūrėlė ar bareljefas su įrašu plokštelėje būtų labiau išliekanti vertybė. Lyg koks „Oskaras".

Nesiimu čia aprašinėti premijuotų žmonių pasiekimų, nes apie juos buvo rašyta gruodžio 8 d. *Draugo* kultūriniame priede: Marijos Remienės paraštėje ir apie kiekvieną — kitų rašėjų straipsniuose. Visi jie gabūs individai, savo gyvenimo didesnę dalį atidavę pamėgtai meno sričiai. O ką kitka darysi šiame pasaulyje: reikia ką nors kurti.

Nukelta į 3 psl.

LIETUVIŠKAS LAŠAS...

Atkelta iš 1 psl.

Buvo įkurta lietuviška Švč. Mergelės Marijos Gimimo parapija su pradžios mokykla (dabartinė bažnyčia, pagal architekto Jono Muloko projektą pastatyta 1957 m., pasižymi savitu lietuvišku stiliumi ir puošia visą apylinkę).

Šioje 128 psl. knygoje *Marquette Manor/Chicago Lawn* istorija pateikiama daugiausia ne tekstais, bet nuotraukomis su plačiais jų aprašymais. Turinys suskirstytas į septynias dalis (pabaigoje pažymėti asmenys bei organizacijos, prisidėjusios medžiaga ar patarimais). Išsamų įvadą pateikia knygos autorė; yra ir apylinkės planas.

Pradedant pirmosiomis statybomis lygioje, tuščioje pietinės Čikagos dalies prerijoje, paminint žmones, kurie rūpinosi šioje miesto dalyje sukurti jaukią, gyventojams saugią ir patrauklią aplinką, knygoje supažindinama su vėlesne tos apylinkės kaita, ankstesnių ir vėlesnių gyventojų tautybe, visuomenine, socialine, religine veikla — bažnyčiomis, mokyklomis, organizacijomis, klubais ir pan.

Net ir tokių palyginti kuklių užuominų akin krinta svarus lietuvių įnašas į apylinkės kultūrinį bei visuomeninį gyvenimą. Knygoje matome lietuviškas įstaigas, parduotuves, mokyklas, parapiją, ligoninę, Dariaus ir Girėno paminklą, L. Kriaučeliūno vardo Montessori mokyklėlę, tautinių šokių šokėjus ir daug kitų veiklos apybraižų.

Ieškant būtų galima rasti priekaištų — netikslumų, praleidimų — bet apskritai knyga įdomi ir vertinga, kaip vienos Čikagos apylinkės istorijos šaltinis, juo labiau, kad toje istorijoje giliai įspaustos ir lietuviškos pėdos.

Besidomintys knyga gali kreiptis į Holly Zemsta, Publicity Coordinator, Arcadia Publishing, 3047 N. Lincoln, Suite 410, Chicago, IL 60657; tel. 773-697-0104; faksas 773-549-7190.

Danutė Bindokienė

Lietuvių vasaros šventė 69-oje gatvėje 1980 metais. Netrūko joje muzikos, tautinių šokių, skanaus lietuviško maisto ir, žinoma, lankytojų.

Išeivijos kultūrinio kraičio saugotojas

Lituanistikos tyrimo ir studijų centre Čikagoje 2001 m. gruodžio 14 d. įvyko metinis ataskaitinis šios organizacijos tarybos posėdis. Išklausyti tarybos, valdybos ir kontrolės komisijos pranešimai, patvirtintas JAV LB atstovas tarybos nariu, patvirtinta nauja JAV LB ir LTSC bendro darbo sutartis, priimtas tarybos pirmininko atsistatydinimas ir išrinktas naujas tarybos ir perrinktas valdybos pirmininkai. Priimtas kitų metų veiklos biudžetas ir darbo planas.

Tarybos pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis sukvietė narius į posėdį, kuriame jis pateikė savo atsistatydinimą ir pravedė naujos vadovybės rinkimus. Tarybos pirmininku išrinktas prof. Vytautas Bieliauskas, kuris į tarybą deleguotas JAV Krašto valdybos pirmininko A. Gečio. Valdybos pirmininku perrinktas dr. Jonas Račkauskas, kuris sudarys naują valdybą ir pateiks tarybai patvirtinti.

Buvusiems ilgamečiams tarybos nariams — dr. Adolfui Damušiui ir dr. Kaziui Ambrozaičiui — suteikti Garbės pirmininkų vardai. Su pastaruoju ir kalbuosi apie LTSC veiklą ir reikšmę išeivijos gyvenime.

— Gerbiamas dr. Ambrozaiti, kaip ilgai laikėte pirmininko vairą savo rankose? Kokius kėlėte sau uždavinius?

— Savo atsistatydinimo rašte esu pažymėjęs, kad į tarybą atėjau 1987 m., dar dr. Tomui Remeikiui esant tarybos pirmininku. 1988 m. pirmininku išrinkome dr. Adolfą Damušį, kuris po keletos metų persikėlė gyventi į Lietuvą. 1998 m. pradžioje buvau išrinktas tarybos pirmininku. Taigi jau keturiolika metų tenka dirbti taryboje. Per tą laiką vyko intensyvūs darbai, buvo kuriami planai, teikiami įvairūs pasiūlymai. Tiems planams turėjo nemažai įtakos ir Lietuvos laisvės atgavimas.

Norėčiau priminti, kad LTSC susikūrė 1981 m., dr. Jono Račkausko iniciatyva. Jo sumanumo ir veiklumo dėka, pavyko sutelkti, įtraukti į tą darbą jaunus akademikus. Dr. Robertas Vitas — vicepirmininkas, artimas bendradarbis. Vyko kūrybingas darbas — telkiami akademiniai bendradarbiai lituanistinėms studijoms, priimami nauji archyvai, kartu didėjo ir tarybos narių skaičius. 1988 m. JAV LB Krašto valdyba sutarties būdu pavedė LTS centrui administruoti ir globoti Pasaulio lietuvių archyvą. Atsirado reikalas peržiūrėti LTSC įstatus ir juos pritaikyti laiko reikalavimams. Pirmąjį įstatymų pakeitimo projektą pateikė dr. T. Remeikis, vėliau darbą tęsė dr. A. Damušio taryba. Buvo gaunami nauji turtingi archyvai, tad įstatuose reikėjo numatyti vietą ir jų atstovams. Prieš trejus metus Lietuvių Bendruomenės vadovybė iškėlė naujos sutarties reikalą dėl PLA administravimo. Mano paskutinių ketverių metų pagrindinis uždavinys ir buvo užbaigti LTSC įstatų pritaikymą dabarčiai, padėti valdybai paruošti naują sutartį su JAV LB Krašto valdyba dėl PLA tvarkymo.

Su didžiausiu malonumu pranešu, kad, trejus metus trukę pasitarimai ir derybos, pasibaigė abipusiu laimėjimu. JAV LB taryba ir LTSC taryba sutartį patvirtino ir LB Krašto valdybos ir Tyrimo centro valdybos pirmininkai sutartį pasirašė.

— Kodėl skiriate tiek daug reikšmės šiai sutarčiai?

— Visą gyvenimą domėjausi lietuvių išeivijos kultūra, esu bendruomenininkas nuo senų laikų. Būnant LB X tarybos pirmininku, prezidiume svarstėme archyvų padėtį, šį klausimą įrašėme net į trijų tarybos sesijų darbotvarkę. Neramu buvo stebėti, kai VLIKo į Ameriką atgabenti, Vokietijoje sukaupti tremtinių organizacijų archyvai, keliavo iš rankų į rankas, kol pagaliau atkeliavo į jėzuitų Jaunimo centrą. Naujai įsteigta PLA korporacija paėmė tuos archyvus į savo globą.

Archyvų likimo klausimą tada kėlė ir tuometinis Krašto valdybos pirmininkas A. Gečys. Archyvų tvarkymą parėmė Lietuvių fondas. Problema buvo galutinai išspręsta kai susiorganizavo LTSC. Tada ir buvo jiems pavesta tuos archyvus saugoti, tyrinėti, globoti, LB archyvų telkimui neturėjo lėšų nei darbo rankų.

LTSC valdyba sutvarkė bibliotеką ir patrigubino bendruomenės archyvus. Deja, kai kurie bendruomenės vadovai per nesusipratimą kėsinosi šiuos svarbius išeivijai archyvus išvežti į Lietuvą, tuo metu, kai emigrantų skaičius į Ameriką didėja. Labai gaila, kad sugaišta daug naudingo laiko, bereikalingai išeikvota daug energijos ginčui spręsti. Pasirašius šią svarbią sutartį, padėtis nusistovėjo. Vėl prasidėjo kūrybingas darbas. Pagaliau įveiktos kliūtys gauti paramą iš Lietuvių fondo LTSC, archyvų saugojimui, plėtimui, tyrinėjimui. Tai labai svarbus ir reikšmingas momentas. Taip pat neliko kliūčių tęsti sklandų bendradarbiavimą LTSC su Lietuvos archyvais ir mokslo įstaigomis.

— Ilgus metus dirbote su prof. Jonu Račkausku. Kaip vertinate jo ir valdybos darbus?

— Dr. Račkauskas yra LTSC steigimo iniciatorius. Jis gabus istorikas, jau pensijoje. Šiuo metu tinkamesnio už jį vykdomojo pirmininko vargu būtų galima surasti. Dr. Račkauskas turi aiškią archyvų išsaugojimo viziją. Tenka tik džiaugtis, kad atsiranda idealistas, kuris veltui aukoja savo asmeninį laiką archyvų telkimui, lėšų organizavimui ir akademinių studijų projektų vykdymui.

— LB 50-čiui skirta paroda sulaukė visuomenės dėmesio. Ar buvo pasinaudota turtingais LTSC archyvais, šią parodą ruošiant?

— Į šį klausimą tiksliau galėtų atsakyti Archyvų direktorė Skirmantė Miglinienė, kuri, kartu su kitais valdybos ir tarybos nariais, aktyviai prisidėjo prie parodos paruošimo darbų. Iš pirmo žvilgsnio, paroda buvo įspūdinga savo medžiagos gausumu ir išvaizda. Tai akivaizdus patvirtinimas, kad be mūsų turtingų archyvų nieko nebūtume paruošę. Visa buvo atlikta per labai trumpą laiką, pasinaudojant Tyrimo centro personalu, su talka iš rengimo komiteto. Gaila, kad laiko ir darbo jėgos apriboti negalėjome pateikti visų turtų, kurie saugomi archyve. Tai, kas buvo parodyta, tik iš dalies atspindėjo LB penkiasdešimties metų darbą.

— Metiniame tarybos posėdyje valdybos pirmininkas pranešė apie paskutines Tyrimo centro išleistas knygas. Kokios reikšmės turi šie leidiniai?

— Praeitais metais Tyrimo centras išleido net devynius leidinius. Šis darbas ypač priklauso nuo finansinės paramos. Daugelis knygų, pagal iš anksto pateiktus planus ir prašymus, buvo Lietuvių fondo finansuota, ir išvydo pasaulį, tik Lietuvių fondo dėka. Kitos knygos išleistos valdybos sumanumo dėka, gavus privačią paramą. Tarpe kitų knygų norėčiau paminėtiną anglų kalba išleistą stambią studiją, parašytą istoriko William Urban *Tannenberg and after*. Šios knygos paklausa yra didelė. Prieš pat Naujus metus prof. John A. Lynn iš JAV bibliografijos komiteto atsiuntė oficialų raštą, kad ši Urban knyga yra išrinkta į 30 geriausių istorinių knygų pasaulyje 2001 metais, ir knyga bus įtraukta į Šveicarijoje leidžiamą *Bibliographic International D'Histoire Militare* leidinį. Tai jau svarus tarptautinis pripažinimas, kuris neabejotinai prisideda prie lietuvių kultūros istorijos garsinimo pasaulyje. Be abejo, tai padės atgauti ir dalį lėšų, išleistų parengiant ir spausdinant knygą.

LTSC praeityje yra išleidęs ir daugiau W. Urban istorinių darbų apie Lietuvos istoriją. LTS centro išleistos knygos pardavinėjamos per internetą, kas sutaupo valdybos darbo laiką. Norėčiau pasidžiaugti tokiu įvertinimu ir informuoti visuomenę, kad LTSC toliau dirba leidybos baruose. Ruošiamos spaudai kelios naujos studijos. Paminėtina svarbi studija — dr. Augustino Idzelio istorijos ir buvusios rezistencijos temomis, kuri yra remiama Lietuvių fondo ir bus išleista šių metų eigoje.

— LTSC veikla yra plati — išleista per 50 knygų; veikia muziejai, rengiamos parodos, sukaupti ir kaupiami dideli kultūros turtai, medžiaga tyrinėjama, priimami mokslininkai, kviečiami stažuotojai. Kaip ir kokiu būdu LTSC gauna finansinę paramą.

— JAV LB archyvai, arba „Pasaulio lietuvių archyvo" vardu perduota medžiaga mums saugoti ir ją administruoti yra tik dalis visų LTSC turtų. Didesnį rūpestį sudaro: Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos, St. Budrio fotografijos, dr. M. Budrienės globojamas Medicinos muziejus, ALTo archyvai, J. Dainausko biblioteka ir archyvas, Meno archyvas, Pedagoginio instituto archyvai, Teisinių ir rezistencinių dokumentų archyvai, kiti privatūs, patikėti saugojimui, archyvai ir gausus periodikos rinkinys. Visa tai reikalauja paramos ir lėšų. Deja, Lietuvių Bendruomenė praeityje mažai galėjo paremti, nedaug tos paramos tikimės ir ateityje. Pagrindinis rėmėjas yra Lietuvių fondas, o taip pat visuomenė. Reikia pasidžiaugti ir sumania LTSC valdyba, kuri nuolatos ieško paramos bei palikimų. Iš dalies valdyba „užsidirba" iš leidinių, o taip pat padeda ir atskirų archyvų globėjai. Jokios finansinės paramos iš JAV ir iš Lietuvos valdžios negauname.

Pasikeičiant archyvine medžiaga su Lietuvos archyvais, Mažvydo biblioteka, universitetais, tenka sumokėti už įvairius patarnavimus. O taip pat tenka prisidėti ir iš Lietuvos atvykstančių stažuotojų išlaikymui, kurie padeda tvarkyti ir tyrinėja LTSC archyvinę medžiagą.

Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, arba „Lithuanian Research and Studies center", yra nepelno kultūrinė korporacija, registruota Illinois valstijoje, atleidžiama nuo federalinių mokesčių. Tikimės ir laukiame visuomenės bei kitų fondų paramos.

— Kokią matote LTSC vystymosi perspektyvą?

— LTSC yra savanoriška, niekam nepriklausoma organizacija, veikianti pagal savo įstatus. Ateitis priklausys nuo ją sudarančių organizacijų archyvų ir privačių asmenų archyvų, o taip pat nuo tėvų jėzuitų, kurie yra patalpų savininkai. Norėčiau pabrėžti, jog svarus turi būti įvertinimas ir visuomenės suvokimas, kad šiuo metu sukauptas bei saugomas kultūrinis turtas LTSC yra svarbesnis išeivijai ir jos jaunajai kartai, negu Lietuvai. Su Lietuva tuo „turtu" mielai dalinamės dublikatais, kviečiame stažuotojus atvykti ir vietoje studijuoti istorinius dokumentus, išeivijos lietuvišką kultūrą. Tyrimų centro įstatai numato atvejį, jeigu LTSC sustotų veikęs, visas sukauptas turtas pereina JAV Lietuvių-Bendruomenės nuosavybėn. Lengva ranka persiųsti visus archyvus, meną ir muziejus į Lietuvą būtų paprasta, tačiau išeivija būtų palikta nuoga, be pagrindo po kojomis. Noriu priminti, kad Lietuvoje šiuo metu trūksta lėšų kultūriniam darbui dirbti — problemos su patalpomis, lėšomis, transportu ir personalu.

Iš pat pradžių PLB dalyvavo LTSC organizacijoje, bet dabartinė PLB pasirinko nedalyvauti ir savo bei kitų kraštų organizacijų archyvus telkia atskirai. Sveikintinas PLB nutarimas remti Lietuvių išeivijos institutą prie VD universiteto Kaune, kuris yra dar tik kūrimosi stadijoje. Kartu ir apgailėtinas PLB pirmininko V. Kamanto parašytas 2001 gruodžio 29 d. viešas paraginimas „siųsti turimus ar žinomus archyvus į Lietuvių išeivijos intitutą prie VD u-to Kaune". Manau, kad tai didelis neapdairumas — siųsti archyvus, nesusitarus su to instituto organizatorium ir vadovu prof. E. Aleksandravičium. Tai dviejų L. Bendruomenių skirtinga nuomonė ir akcija, neturint pakankamai lėšų ir informacijos apie u-to biudžetą.

Džiaugiuosi, kad nauju LTSC tarybos pirmininku išrinktas prof. dr. V. Bieliauskas. Jo nuopelnai išeivijos visuomeniniame gyvenime žinomi. Tikiu, kad jo sėkmingas vadovavimas tarybai padės išeivijos lietuvių kultūrinio istorinio palikimo saugojime ir plėtime, o taip pat bus sudarytos galimybės toliau tęsti bendravimą su Lietuvos archyvais, Mažvydo biblioteka, muziejais, universitetinėmis institucijomis, pasikeičiant vertinga medžiaga.

— Dėkoju Jums už pokalbį. Tikiu, kad naujai išrinktas pirmininkas tęs Jūsų sumanymus ir uoliai rūpinsis LTSC darbu.

Kalbėjosi Maironio lietuvių literatūros muziejaus muziejininkė, LTSC stažuotoja.

Virginija Paplauskienė

2001 m. JAV LB Kultūros tarybos premijų laureatai ir Premijų šventės rengėjai Los Angeles, Calif. Sėdi iš kairės: Viktoras Ralys, Anatolijus Šlutas, rašyt. Alė Rūta, poetas Bernardas Brazdžionis, Aldona Brazdžionienė, LB Kultūros tarybos pirm. Marija Remienė, Ema Dovydaitienė; stovi: Violeta Gedgaudienė, Marytė Newsom, dr. Zigmas Brinkis, LB apygardos pirm. Angelė Nelsienė, Eglė Januševičiūtė, Ignas Medziukas, Algimantas Žemaitaitis.

Vėl atvyksta Violeta Urmana

Žavioji, gražiabalsė operos solistė lietuvaitė, Violeta Urmana (Urmanavičiūtė), visų didžiųjų Europos operų primadona, praėjusiais metais pradžiugino ir New York operų bei apskritai muzikos mylėtojus. Metropolitan operos scenoje, penkiuose Richard Wagner operos „Pasifal" pastatymuose, diriguojant James Levine, atliko pagrindinį Kundry vaidmenį, o Carnegie salėje, iš Austrijos atvykęs Vienos filharmonijos orkestras, diriguojamas Pierre Boulez, su dviem dideliais chorais atliko Gustav Mahler „Trečiąją" (choralinę) simfoniją, kurioje mezzosoprano partija buvo patikėta Violetai Urmanai. Po to New York didžiosios spaudos (*New York Times, Wall Street Journal* ir kitų) muzikos kritikai ją apdovanojo rašytinių puošmenų gausa, o ji džiūgaudama sakė, jog tokio „Parsifal" (su Placido Domingo) dar nėra turėjusi.

Operos solistė Violeta Urmana-Urmanavičiūtė.

Dabar V. Urmana vėl atvyksta į New Yorką ir bus girdima Lincoln centre.

Nukelta į 4 psl.

VAINIKAIS IŠPUOŠTOJE

Atkelta iš 2 psl.

Ištisoje kalbų kalbelių: pristatymų, sveikinimų ir linkėjimų virtinėje taip ir sklandė žodžiai „kūrėjas", „kūryba", „kūrybingas", „Lietuva", „lietuviai", „lietuviškoji dvasia", „talentas"... Mums šias sąvokas minėti, kitus vertinant, yra smagu. Todėl per daug ir nenustebau, išgirdęs ir tokius aliteracinius šedevrus: „kūrėjai kuria lietuvišką kultūrą" ... „kiekvienam kūrėjui Kūrėjas suteikė kūrybingumo dovaną"... Berods, tai šventę atidariusios LB Vakarų apygardos pirmininkės Angelės Nelsienės laki retorika. Neatsimenu, kas pasakė: lietuviškas gyvenimas lieka kūrėjo pagrindas.

M. Remienė pasidžiaugė, kad organizatoriams pavyko holivudiškai surengti šią šventę. Ir pasakysiu, viskas buvo sustyguota pernelyg darniai. Ar nebus tai televizoriuje matomų „Oskarų", ir kitokių figūrų įteikimo „show" įtaka. Laureatų pristatymu prie atskirų mikrofonų (kairėj ir dešinėj) rūpinosi Marytė Newson ir Tadas Dabšys. Kalbėjo aiškiai ir glaustai. O premijas įteikdavo M. Remienė ir Lietuvos fondo atstovė Violeta Gedgaudienė, pasakiusi: mus jungia meilė Lietuvai. Premiją Alei Rūtai įteikė LRD vertinimo komisijoje dalyvavęs poetas Bernardas Brazdžionis, visad gebąs ištraukti iš praeities kokią skalsią detalę, šį sykį susijusią su Alės Rūtos pirmojo romano premijavimu. Bet šis buvo itin ypatingas, nes rašytojų draugijos nulemtas.

Sveikinimo žodį tarė ir Lietuvos Respublikos garbės konsulas Vytautas Čekanauskas: laureatų talentai yra mūsų pasididžiavimas. Na, o patys pašlovintieji kalbėjo kur kas originaliau negu sveikintojai. Teatralė E. Dovydaitienė, susijaudinusi dėkojo su ašaromis akyse. Ignas Medziukas prisipažino, jog šios premijos tikėjosi anksčiau, bet vis gaudavo nepažįstami kiti, reikėjo laukti keletą metų, bet geriau vėliau, negu niekad. Anatolijus Šlutas, 16 metų dirbąs prie mikrofono, pademonstravo, kaip per radiją kalbama dvigubai greičiau nei normaliai; palinkėjo visiems nepalūžti. Viktorui Raliui didelį įspūdį padarė, pirmą kartą repetuojant žodžiai „Lietuva. Mano šiaurės pašvaistė" — širdis tada sudrebėjo, lyg žemės drebėjimo paliesta.

Raštu gautų įvairių sveikinimų skaitymas buvo nuobodokas, vietomis nereikalingas, netgi juokingas, kai vienos scenoje esančios laureatės lakūs sakiniai buvo prie mikrofono skaitomi kitai laureatai, ir atvirkščiai — pastaroji sveikino pirmąją. Taip sakant, savitarpio žavesys. „Mutual admiration".

Jau geriau, jei didesnę sveikinimų dalį būtų užpildžiusi muzikinė programa, kurią atliko jaunoji pianistė Eglė Janulevičiūtė. Kad ji verta akademinių diplomų ir kelių tarptautinių apdovanojimų, buvo aišku, klausant jos tiksliai skambinamas Sergej Rachmaninov Corelli'o variacijas, įsijaučiant į jų permainingumą. Tik tas vienas numeris!? O publika, puikios popietės nuotaikų pakylėta, troško daugiau.

Pranas Visvydas

LTSC tarybos posėdyje. Sėdi iš kairės: LR konsulas Čikagoje Giedrius Apuokas, dr. Jonas Račkauskas, dr. Vytautas Bieliauskas, dr. Kazys Ambrozaitis; stovi: Petras Buchas, Algis Janušas, Stasys Džiugas, Stasė Petersonienė, Skirmantė Miglinienė, Danutė Petrulytė, dr. Vacys Šaulys.

Leidiniai

Susipažinimai su menininkais ir menu

Saulė K. Jautokaitė. *Apie dailę ir menininkus.* Straipsnių rinkinys. Viršelis Petro Aleksos. 2001 m. Chicago, Illinois.

Pratarmėje autorė pamini, kad knygoje surinkti straipsniai, rašyti meno klausimais lietuviškoje spaudoje (daug jų *Draugo* šeštadieniniame priede) nuo 1966 metų. Tai daugiausia parodų recenzijos ir įspūdžiai. Tačiau autorė neapsiriboja tik siauru lietuvišku akiračiu, o tam tikras skerspjūvis anuomet vykusio ir tebevykstančio judraus amerikiečių bei lietuvių meninio gyvenimo.

285-iuose puslapiuose tų S. Jautokaitės straipsnių tikrai gausu — gerokai per šimtą. Gaila, kad išspausdinti gan smulkiu ir tamsiu šriftu, tad, ypač vyresniam skaitytojui, gali sudaryti sunkumų. Apskritai, spaudos darbas nelabai rūpestingas — gausios iliustracijos labai tamsios, tarytum paprasta „Xerox" aparatūra atšviestos, o jos galėtų vykusiai papildyti sklandžiai vystomo teksto tekėjimą. Tačiau tai nėra priekaištas knygos autorei, bet darbą atlikusiai spaustuvei.

Kam teko skaityti Saulės K. Jautokaitės straipsnius meno klausimais mūsų periodikoje, be abejo, prisimena, kad jie buvo lengvai skaitomi, suprantami, net nelabai susigaudančiam meno labirintuose. Kam neteko su autorės stiliumi susipažinti, gera proga tai padaryti knygos *Apie dailę ir menininkus* puslapiuose.

Autorės tematika tikrai plati, įvairi, intriguojanti. Ji rašo apie senuosius-klasikinio laikotarpio kūrėjus: Giotto, Michelangelo, Rembrandt, Raffaello; ji supažindina su gausiais Vatikano meno turtais, nuveda skaitytoją į Aleksandro Didžiojo turtų parodą, Egipto faraono kapą; kalba apie kiniečių, korėjiečių, turkų dailę; pamini Claude Monet, Paul Cezanne, Vasily Kandinsky, Matisse, Andrew Wyeth ir daugybę kitų pasaulinio garso kūrėjų, bet lygiai sava jaučiasi Čiurlionio galerijoje, Čikagoje, su Sodeikiene, Marčiulioniene, Rimša, Jonynu, Žumbakiene, Viesulu, Valiumi, Murinu, Stankūniene...

„Parodos buvo dažnos, pasaulinio masto ir labai prabangios. Tai buvo nepakartojamos progos pamatyti didžiųjų menininkų kūrinius ir susipažinti su kitų tautų kultūros meno turtais, — rašo Jautokaitė knygos pratarmėje. — Be to, Čikagos lietuviškas kultūrinis gyvenimas taip pat buvo labai gyvas. Beveik kas kelintas mėnuo Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje vyko meno parodos, susitikimai su menininkais, naujų meno knygų pristatymai".

To „labai gyvo lietuviško kultūrinio gyvenimo" atspindys, tarytum tikras praeities lobių skrynios atvėrimas, yra knyga *Apie dailę ir menininkus.* Ją verta kiekviena paskaityti, o galbūt ir įvairiomis progomis artimiesiems dovanoti. Knyga gaunama ir *Draugo* knygynėlyje Čikagoje. (d.)

Apie skraidančius ežerus, milžinus ir paskendusius miestus

Norbertas Vėlius. *Lithuanian Historical Legends.* Į anglų kalbą vertė Birutė Kiškytė. Viršelis — Aido Paberžio. Išleido „Vagos" leidykla; leidybą finansavo Lietuvos Kultūros ministerija. Vilnius. 2000. Knyga 150 psl., leidyklos adresas: „Vaga", Gedimino pr. 50, 2600 Vilnius, Lithuania, interneto adresas: http.//www.lt/vaga

Norbertas Vėlius buvo vienas iš nedaugelio didžiųjų Lietuvos folkloristų, įsirikiavęs šalia Jono Basanavičiaus, Jono Balio, Liberto Klimkos ir dar būrelio kitų. Jis rinko, tyrinėjo lietuvių tautosaką, leido knygas, parašė daugybę mokslinių svarių straipsnių tautosakos temomis. N. Vėliaus per ankstyva mirtis, be abejo, paliko gilią spragą, kurią bus nelengva užpildyti.

Kadangi *Lithuanian Historical Legends* išleista anglų kalba, ypač tinka supažindinti kitataučius su lietuvių pasakojamosios tautosakos — šiuo atveju, legendų ir padavimų — lobiais. Turinys pagal temas suskirstytas į aštuonis skyrius: Giants, Unusual rocks, Migratory lakes, Battles against foreigners, Vanished cities, manors and churches, Sunken bells, Construction work victims, Places and their names.

Bent kiek susipažinusiam su lietuvių pasakojamąja tautosaka, knygoje surinktos legendos nebus naujos. Juk mes esame girdėję arba skaitę apie verkiantį milžiną, iš kurio ašarų susidarė ežeras; apie milžinus, kurie supila kalnus (iškratydami smėlį iš savo batų), rauna medžius iš šaknų, užtvenkia upes... Daugelis žino padavimus apie „velnio akmenis" (arba akmenyse įspaustas velnio pėdas), Velnio tiltus, užkeiktas ir akmenimis paverstas merginas; esame girdėję pasakojimus apie skraidančius ežerus, kurie nukrisdavo ant žemės, jeigu kas atspėdavo jų vardą; apie narsiuosius mūsų tautos didvyrius, kurie kovojo su švedais, prancūzais, totoriais; apie užkeiktus miestus, į žemę prasmegusius dvarus ir bažnyčias, paskendusius varpus, o taip pat apie įvairių vietovardžių kilmę.

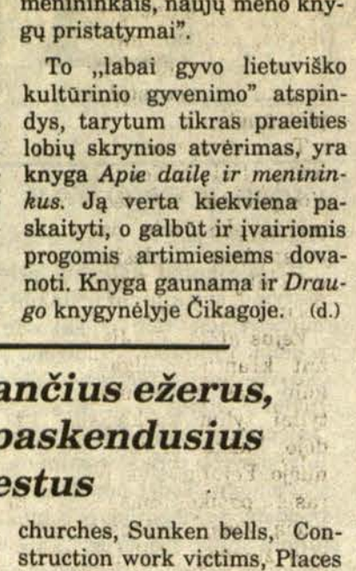

Keliaujant per Lietuvą arba net pastudijavus Lietuvos žemėlapį, negali nekilti klausimų, kaip galėjo žmonės tą ar kitą vietovę pavadinti tokiu įdomiu, vaizdingu, neįprastu vardu? Liaudis į tokius klausimus turėjo logiškų atsakymų, randamų gausiose legendose bei padavimuose.

Kaip visgi yra verta kitakalbius supažindinti su mūsų liaudies kūrybingumu (galbūt ir juo pasididžiuoti), atverti bent nedidelį plyšelį į tuos lietuvių tautos lobius, kuriuos ji kūrė ir saugojo ne dešimtmečius, ne šimtmečius, o gal net tūkstantmečius.

Birutės Kiškytės vertimas į anglų kalbą yra sklandus ir tikslus. Gerai, kad lietuviški vietovardžiai ir kiti tikriniai daiktavardžiai palikti originalia rašyba, su visais ženklais. Štai vienos legendos apie nuskendusią bažnyčią pavyzdys.

„At the side of the high road from Vidžiai to Švenčionys stands the Vėlionys village. Not far from the village there is a lake named Vėlys. My grandfather says that in olden times there was a hill with a church on it. One day a woman was passing by the church. She got very tired climbing the hill, and said she wished that the hill would disappear beneath the earth. No sooner had she said so, than a lake appeared in that place.

My grandfather could still remember that at twelve o'clock on Sundays one could hear the sound of church bells chiming in the depths of the lake". („A church in the Lake Vėlys") (d.)

„Krikštai" Mažojoje Lietuvoje

Krikštai mene. The Graveboards of the Ancient Balts (Krikštai); Baltische Grabbretter in der Kunst. Tarptautinės parodos „Krikštai mene" katalogas. Sudarytoja Eva Labutytė, dailininkas Algis Kliševičius. Į vokiečių kalbą tekstus vertė Saskia Drude ir Indrė Klimkaitė; į anglų kalbą — Ieva Steponavičiūtė-Aleksiejūnienė. Spausdino spaustuvė „Druka", Taikos pr. 24, Lt-5802 Klaipėda. Tiražas 500 egz.

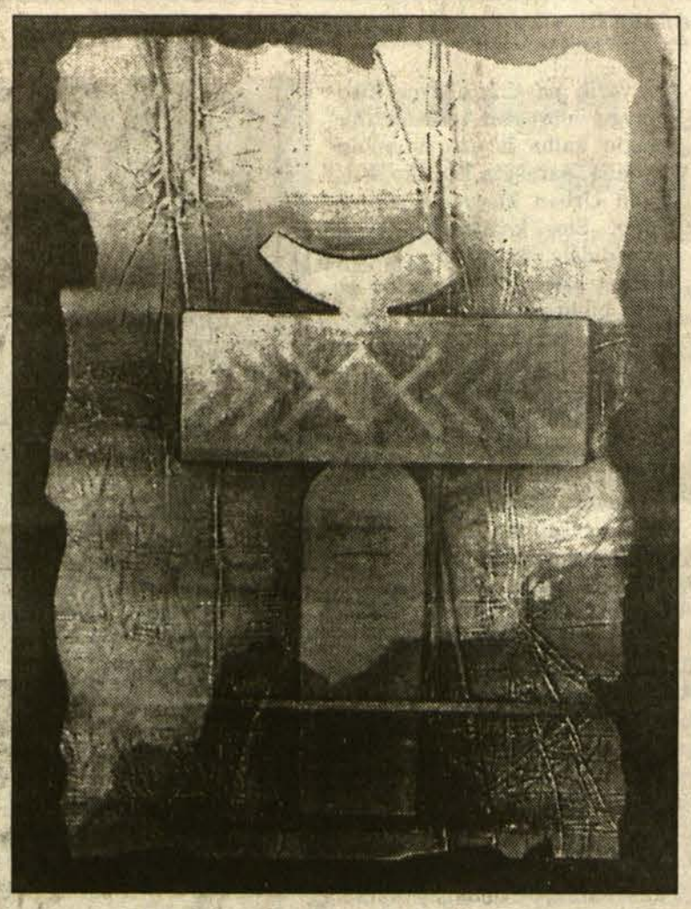

Eva Labutytė. „Krikštų kompozicija".

Įžangoje sudarytoja Eva Labutytė rašo: „Krikšte, šiame tauriai paprastame antkapiniame paminkle, telpa viskas: baltiškos kultūros ženklai, Mažosios Lietuvos reliktai ir genties kodas. Nesustojantis gyvenimo kaitos ratas — žmogus ir medis, gyvybė ir mirtis, šviesos troškimas...

...Prieini prie samanoto, pilkai žalsvo paminklo ir pajunti tylią maldą plūstančią protėvių dvasią. Daugelį kartų pieši pieši. Kažkur toli lieka triukšmingas daugiaspalvis pasaulis — tu esi vienas, vienas su savimi šioje žemėje... Ar ne tokiom akimirkom gimsta troškimas šiuos krikštus įamžinti, sureikšminti, pakylėti iki apibendrinimo kalbos? Ateinančioms kartoms perduoti savo krikštų viziją, savo mąstymą — širdimi pajustą, naujų laikų įprasminta...

...Paroda 'Krikštai mene' — tai dar vienas brangus ir prasmingas sugrįžimas prie senosios baltų praeities, prie unikalaus lietuvių liaudies meno ištakų. Tai ir gyvoji tąsa mene, dvasinis ryšys tarp Žemės ir Dangaus..."

Platesnį krikštų aptarimą kataloge pateikia mokslo istorikas Libertas Klimka ir menotyrininkė doc. Nijolė Tumėnienė. Tekstus papildo gausios krikštų interpretacijos, atliktos parodoje dalyvaujančių dailininkų. Tarp jų randame ir Amerikos lietuvę dailininkę iš Lemont, IL, Veroniką Švabienę. (d.)

Knyga apie ryšius tarp Lietuvos ir Eichšteto

Kaip žinoma, Antrojo pasaulinio karo pabaigoje nemažas Lietuvių klierikų būrelis gyveno ir studijavo Eichšteto (Eichstaett) kunigų seminarijoje Bavarijoje. Po karo Rebdorfo vienuolyne, tiesiog prie Eichšteto, buvo įkurta pabėgėlių stovykla. Šioje stovykloje veikė taip pat vaikų darželis ir mokykla iki gimnazijos lygio. Bavarijos miestas Eichstatt paminėtas *Lietuvių Enciklopedijoje* (*LE* V, 386-387 psl.).

Stovykla buvo uždaryta 1949-tais metais. Bet po Lietuvos Nepriklausomybės tęstinumo akto paskelbto 1990-ais m. kontaktas tarp Lietuvos ir Eichšteto buvo vėl atnaujintas, tačiau šį kartą grynai humanitarinio pobūdžio. Nuo 1992-ųjų Eichšteto gimnazija palaikė glaudų ryšį su Kauno Jėzuitų gimnazija, ir šitas kontaktas tebesitęsia.

Apie paskutiniame dešimtmetyje atliktus darbus, ypač apie lietuvių gimnaziją Rebdorfe buvo paruošta ir paskelbta, vokiškai suredaguota knyga pavadinta *Beitraege zu den Beziehungen zwischen Litauen und Euchstaett* („Darbai apie ryšius tarp Lietuvos ir Eichšteto"). Šita gausiai iliustruota knyga yra Wilibald draugijos 200-ųjų kalėdinė dovana savo nariams.

Jeigu kas nori įsigyti knygą, gali kreiptis į pagrindinį šio leidinio autorių: Professor Alfred Bammesberger. Katholische Universitaet, D 85071 Eichstaett, Vokietija.

Parengė
Alfred Bammesberger

Emilija Poškutė-Pumputienė. Ekslibris „Vidūnas-125".

ATVYKSTA V. URMANA

Atkelta iš 3 psl.

Š. m. vasario 7, 9, 12 ir 14 d. Avery Fischer filharmonijos salėje (2, 742 vietos) koncertine forma New York filharmonijos orkestras atliks dalinę R. Wagner operą „Tristan und Isolde". Bus girdima pirmojo veiksmo „Prelude", antrasis veiksmas ištisai, o trečiasis — „Prelude" ir „Liebestod". Diriguos — Kurt Masur. Solistai: Stig Anderson — Tristan, Deborah Voigt — Isolde, Violeta Urmana — Brangaene, Thomas Studebaker-Melot.

Balandžio 17, 19 ir 20 d. minėtoje salėje, New York filharmonijos orkestras, kartu su Westminster Symphonic choru (vad. Joseph Flummerfeit), diriguojant „La Scala" operos (Italija) dirigentui Riccardo Muti, atliks Werdi — „Requiem". Solo dalis dainuos: sopranas — Barbara Frittoli, mezzosopranas — Violeta Urmana, tenoras — Giuseppe Sabbatini ir bosas — Samuel Ramey.

New York balandžio 17 d. koncertas bus girdimas („live"), per klasikinę radijo stotį, 96.3 FM banga.

Violeta Urmana — įdomi asmenybė. Muzikos studijas pradėjusi, ji nei sapnuote nesapnavo, tapsianti operos soliste. Ji svajojo apie koncertinės pianistės karjerą. Ketverius metus lankė ir Vilniaus konservatorijoje baigė fortepijono specialybės studijas. Tačiau likimas susiklostė ne taip, kaip buvo planuojama, Violeta dabar dėkoja prof. Vladai Mikštaitei, ją atvedusiai į operinį pasaulį. Praleistų metų, studijuojant fortepijoną, ji nesigaili. Dabar fortepijonas jai esąs labai stiprus ir reikalingas užnugaris.

Praėjusiais metais spalio 23 d. Vilniuje, Rotušės salėje, V. Urmanai buvo įteiktas „Kipras" (tai nedidelė, Gedimino Jokubonio sukurta, Kipro Petrausko statulėlė. Ja apdovanojami, į pasaulines aukštumas iškilę, operos dainininkai). Tą dieną turėjęs įvykti ir jos koncertas. Deja, balsui sunegalavus, susirinkusieji turėjo pasitenkinti, Violetai dainuojant iš video įrašo.

Violeta prisipažįsta, mėgstanti lietuviškas liaudies dainas. Ypač jai patinkanti Juozo Gruodžio harmonizuota „Ulijona". (Ta liaudies daina, šalia F. Schubert, J. Brahms, F. Poulenc, R. Strauss ir G. Meyerbeer Urmanos įdainuotų kūrinių, yra ir kompaktinėje plokštelėje).

P. Palys

*** Lietuvos dailės muziejus išleido** pirmojo Lietuvos kardinolo Jurgio Radvilos knygą *Kelionė į Italiją. 1575 metų dienoraštis.* Iš lotynų kalbos tekstą išvertė ir leidinį parengė Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedros profesorė Eugenija Ulčinaitė. Sumanymas išleisti lietuviškai šią knygą kilo per parodos „Krikščionybė Lietuvos mene" surengtą kultūros vakarą, skirtą kardinolo Jurgio Radvilos mirties 400-osioms metinėms. (Elta)

*** Lietuvos dailės muziejus parengė ir išleido** naują leidinį apie lietuvių išeivijos menininką Vytautą Igną (Ignatavičių). Leidėjų teigimu, šia knyga-albumu *Vytautas Ignas* norėta padėkoti dailininkui. (BNS)

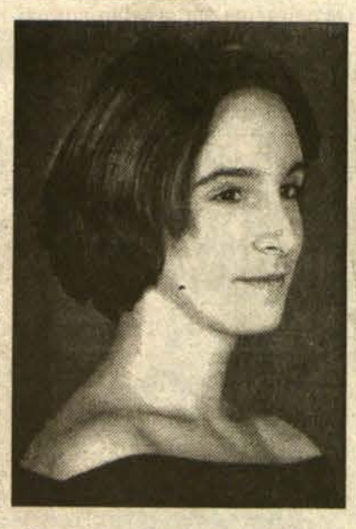

Sandrina Ost, sopranas. Jos koncertas ruošiamas Lietuvių dailės muziejuje (Pasaulio lietuvių centras) Lemonte š.m. vasario 2 d., šeštadienį, 6 val. vak.

*** Šių metų Lietuvos Kinematografininkų sąjungos** premijos laureatu tapo kino režisierius Audrius Stonys, kuriam premija suteikta už dokumentinį filmą „Viena". Šis filmas jau yra apdovanotas Šveicarijos Nyono, Vengrijos Gyoro, Kroatijos Splito ir Ispanijos Barcelonos kino festivaliuose. (BNS)

*** Klaipėdoje norima steigti garsaus menininko** Jono Meko kino centrą, kuriam alternatyvaus nebūtų visoje Europoje. Neseniai 80-metį atšventęs New Yorke gyvenantis avangardinio kino kūrėjas, poetas bei eseistas J. Mekas turi sukaupęs pasaulyje unikalią kino klasikos ir eksperimentinio kino kolekciją. Joje yra John Lenon, Salvadore Dali, pirmieji Woodi Alen ir kitų žymių asmenybių kino darbai. Dalį, maždaug 300 valandų, šios kolekcijos J. Mekas sutiktų padovanoti Lietuvai. Tokio, vienintelio Europoje, kino centro įkūrimo idėją Vilnius sutiko gana pasyviai, tad jo įkūrimu besirūpinantis kino režisierius Vytautas Landsbergis jaunesnysis ją pasiūlė Klaipėdos miesto vadovams. (Elta)

KAD KRISTUI GIEDOTŲ VISA LIETUVA

2001 m. 11.12 d. Kauno Pal. arkiv. J. Matulaičio namuose buvo surengtas seminaras, kuriame dalyvavo mons. prof. dr. P. Tamulevičius, mons. K. Senkus, kun. V. Grigaravičius, kan. B. Antanaitis, kun. G. Petronis, vargonininkas A. Tavoras ir B. Ulevičius.

Seminarą vedęs mons. K. Senkus pasidžiaugė, kad Lietuvos Vyskupų Konferencijos pirmininkas arkiv. S. Tamkevičius pritaria naujo liturginio giesmyno, skirto bendruomeniniam naudojimui, išleidimui. Seminare tartasi, ar leidžiant giesmyną atskiroms giesmių grupėms reikia įvadinių žodžių, kurie supažindintų su švenčiamu bažnytiniu liturginiu laiku bei šventė, padėtų atkreipti dėmesį į atitinkamo bažnytinio liturginio laiko svarbą dvasiniame žmonių gyvenime. Nuspręsta įvadinius žodžius, supažindinančius su artėjančiu liturginiu laiku, ir tam skirtų giesmių pavadinimų sąrašus išleisti atskiru leidiniu, o giesmyne spausdinti trumpas santraukas.

Aptariant bendrąsias šv. Mišių giesmes akcentuotas aktyvus tikinčiųjų įsitraukimas. Pasak mon. K. Senkaus, sekmadieniais ir švenčių dienomis per Mišias galima giedoti 10-12 kartų visiems žmonėms ir pakaitomis su choru ir solistais, o eilinę dieną pakanka 3-4 giesmių. Mons. K. Senkus pastebėjo, kad jaunimui reikia jaunatviškų giesmių. Pasak B. Ulevičiaus, jaunimas mielai giedotų ir tradicines katalikiškas lietuviškas giesmes, jei prie šių giesmių būtų įdėtas trumpas komentaras apie giesmės reikšmę.

Seminare buvo sukonkretinti giesmių peržiūrėjimo, redagavimo klausimai, įvardytos bendradarbiavimo galimybės su muzikos mokyklomis, Muzikos akademijos dėstytojais, Lietuvos vargonininkais spausdinant ir leidžiant naująjį liturginį giesmyną.

BŽ, Nr. 23

Atitaisome. Antrame š.m. šeštadieninio priedo numeryje, spausdinant eilėraščius, turėjo būti **Alfonso Tyruolio,** ne A. Šešplaukio pavardė.